

MŰVELŐDÉS

„NÉKEM AZ EMBERISÉG S PEST S BUDA TÁJA HAZÁM”

Koch István, jezsuita missziós szerzetes

„Félve a kínai ételektől, megmondtuk, hogy csak tojást kérünk. Nemsokára hozták a rántottából álló vacsorát. Elfelejtettük előre megmondani, hogy a legyeket külön hozzák, majd mindegyikünk tesz bele tettszéze szerint, így hát mind benne volt a rántottában.” Ez a néhány mondat Kékessy Imre jezsuita misszionárius, végzett orvos 1933. november 19-én Támingban kelt levelében olvasható, s élesen exponálja azokat az életmódbeli különbségeket, amelyekkel a katolikus hit terjesztésének nehézségei mellett Kína e távoli vidékén az ideérkezetteknek szembesülniük kellett.

A magyar jezsuiták kínai missziója Táming (Daming) központtal, Hopej (Hebei) tartomány déli részén, Északkelet-Kínában működött a 20. század első felében. A tartomány igen, de a város nem kap különös szerepet a magyar nyelvű Kína-útikönyvekben, valójában nem is említik. Napjainkban Hopej főként a Nagy Fal keleti része, északkeleti tengerparti fürdői, valamint Rehe (Jehol, Csengtő, Chengde) régi palotái és kolostorai révén népszerű a turisták körében. Ezek a nevezetességek azonban kevésbé érzékeltek e vidék egyéb különlegességeit, sem a természet

Rehe lát képe napjainkban

értékeket, sem a civilizáció elpusztult emlékeit. Valójában Kína megismerése egyaránt nehéz őslakosnak és külföldinek; amíg az előbbieknél a hagyományos kínai történelemfelfogás, amely egységet és folyamatosságot sugall, addig az utóbbiaknak az ismeret- és tapasztalathiány teszi nehezzé egyedi és általános együttes meglátását. Hányan

vannak tisztában Magyarországon például avval, hogy Szun Jat-szen (1866–1925), Kína első köztársasági elnöke és Csang Kaj-sek (1877–1975), a Kuomintang vezetője is felvették a kereszténységet? Ahogyan azt is nyilván kevesen tudják, hogy az 1939-től Támingban szolgálatot teljesített Cser (polgári nevén Stockinger) László Babits Mihály sógornőjének, Stockinger Györgyinek a testvére volt, s maga is többször találkozott még Kínába utazása előtt a már beteg költővel.

*

Táming – neve magyarul azt jelenti: nagy hírnév – régi történelmi múltra visszatekintő közigazgatási és katonai székhely volt, differenciált társadalmi státusú lakossággal. Mindez azonban csupán kínai viszonyok között értendő; említetlensége részben a történelmi nyomok hiányának, részben a valaha fennállt gyér emlékek pusztulásának köszönhető. Igaz ez annak ellenére, hogy a városban és környékén ma is több ezer katolikus hívő található, a felújított templomban újból miséznek, s a kalocsai iskolánövérnek kínai rendtársai is működhetnek; mindez azonban nem tartozik az útikönyvek anyagához. Táming egyébként a múlt század elején négyzet alapú, falakkal körülvett város volt, amelybe csak a négy égtáj felé nyitott kapukon lehetett bejutni. A négy kaput kereszt alakban kötötte össze a város két főutcája, területét nagyjából négy egyforma részre osztva. A többi utca is derékszögben metszette egymást, s a négy „kerület” lakosai bizonyos szempontokból elkülönültek egymástól. A városfalon kívül igen sokan sárkunyhókban laktak. Magában a városban a közvilágítás, az utcák kövezése ismeretlen volt. Míg a főutca üzletei sem ismerték a kirakatot, ellenben az utca felőli fronton teljesen nyitottak voltak, addig a lakóházak ablakai befelé, az udvarra nyíltak, s az utcafronton, hogy a kíváncsi tekinteteket elkerüljék, nyílások nélküli vályogfalakat emeltek. Válás szempontjából a város kevert lakossággal rendelkezett, az itt addig elő nem forduló iszlám követőit a Ming-korban telepítették át eredeti lakóhelyükről.

A támingi jezsuita missziót franciák alapították, de 1895 után az idegen- és keresztényellenes boxerláadás során elűzték őket, épületeiket is lerombolták. A felkelés leverése után azonban visszatértek, s folytatták tanító és gondozó tevékenységüket, az 1910-es évek végére templomot is emeltek, amelyet 1921. december 8-án, Szűz Mária szep-lőtelen fogantatásának ünnepén fel is szenteltek. Az első magyar misz-

szionárius 1924-ben érkezett, majd számuk fokozatosan gyarapodott. Működésük eredményességét bizonyítja, hogy 1935-ben a várost és környékét „Táming apostoli előljáróság” néven önálló misszióterület rangjára emelték, amelynek vezetését a magyar jezsuitákra bízta. Az első évtizedek sikereiben közrejátszottak a polgárháborús időszak nehézségei, amelyek elviseléséhez főként tanítással, gyógyítással, lelki gondozással, önzetlen segélyakciókkal járultak hozzá. Mindezzel kivívták a helyi hatóságok jóindulatát, másfelől a kínaiak és a japánok is távoli rokonként fogadták őket, nem kapcsolva hozzájuk a „gyarmatosítók” fogalmát. Segítette elfogadásukat, hogy szokásaikban, ruházatukban, étkezésükben alkalmazkodtak a város lakosaihoz, megtanulták nyelvüket, idejük egy részében maguk is iparos vagy földművelő munkát végeztek. Anyagi lehetőségeik fenntartásához pedig hozzájárultak a hazai támogatók. Egy sok szempontból, főleg társadalmilag és vallásilag távol eső nép körében az ott idegen vallás terjesztése térítési céllal a külső szemlélő számára számtalan kérdést és kételyt vet(het) fel – mint például napjainkban a keleti vallások különböző módozatainak jelenléte a nyugati civilizációban –, de az kétségtelen, hogy a misszionáriusok az európai keresztény hagyománnyal együtt új tudást és ismereteket is vittek a külvilágtól elzárt, rendkívül szerény körülmények között élő parasztok és városlakók közé. Ez pedig a két civilizáció egymásra találásának, kölcsönös megismerésének eszköze is volt, amely nem enyészett el nyom nélkül. Mindezt alátámasztja, hogy a keresztények jelenléte csak akkor váltott ki erőszakos reakciókat, amikor megjelent a városban az a politikai erő, amely a nép felbujtásával szította a velük szembeni érzelmeket.

A misszió épülete a keleti főutca két oldalán, az itteni kapuhoz közel terült el; északi részében volt a rendház a műhelyekkel, az orvosi rendelővel, az iskolával és a kollégiummal, déli részében pedig a neogótikus templom és a kalocsai iskolanővérek épületei. Természetesen a misszió területét is fal vette körül, ami a rossz közbiztonság miatti jogos önvédelmet erősítette. A nővérek a városban leányiskolát, betegkezelőt, árvaházat és idősek otthonát működtettek. A rendházban működött a helyi meteorológiai állomás is. A városfalon kívül volt a misszió pihenőháza, konyhakertje, gazdasági épületei. A misszionáriusok egy része itt, a támingi központban tevékenykedett, többek pedig a vidéket járták a hívek ellátására.

*

A magyar misszionáriusok támingi jelenlétének kezdete egybeesett Kína belpolitikailag zavaros időszakával. A császárság megdöntése után az egyértelmű és nyilvánvaló politikai hatalom hiányában északon a pekingi, délen pedig a Szun Jat-szen vezette kantoni kormányzat uralkodott. Az első köztársasági elnök halálát követően részben hatalmi harc kezdődött a kommunisták és a velük szemben álló nemzeti erők között, valójában helyi centrumok alakultak ki, tartományi nagyurak vezetésével; ehhez hasonló helyzet már előfordult Kína korábbi történelmében is. A polgárháborús hadiesemények azonban többnyire az egyébként igen gyér vasúti közlekedés mentén koncentráálódtak, s mivel a vasútvonal Támingtól mintegy 70 kilométerre húzódott, a várost ebben az időszakban elkerülték a háborús károk. A misszionáriusok egyébként is munkájuk zavartalanságának biztosítása érdekében igyekeztek jó kapcsolatban lenni az éppen érvényes állami hatalommal, s legfőbb helyi képviselőjével, a mandarinnal.

Jelentős változást hozott 1937 nyara, amikor – Mandzsukuó létrehozása után hat évvel – Japán Kína ellen is háborút indított. Ennek során ősszel elfoglalták a Pekinghez közeli Támingot is. Az ostrom nem kímélte a missziós épületeket és a templomot sem, de ezeket a károkat viszonylag könnyen helyre lehetett hozni. A japán hatóságok politikai, illetve személyes okok miatt sem bántották a magyarokat; mindkét nemzet a németek szövetségese volt ekkor, s a japán városparancsnok korábban Magyarországon is járt. A kialakult viszony inkább szívélyes, mint hivatalos volt. Persze a japánok ettől függetlenül megszállók voltak, s viselkedésüket a helyi lakossággal szemben a hadi helyzet is befolyásolta. A harmincas évek végén négy hadsereg tartózkodott ezen a vidéken. Elsősorban a japánok, akik főként a városokat vették birtokukba. Szövetségeseik voltak a velük együttműködő, Koch István által csak janicsároknak nevezett kínai csapatok, akikben a japánok soha nem bíztak fenntartások nélkül. Erre egyébként minden okuk megvolt. Ők alkották az úgynevezett Császári Segédhaderőt. Vidéken az előbbiekkal szembenálló, Csang Kaj-sek vezette köztársasági-nemzeti hadsereg, valamint a kommunisták Nyolcadik Hadserege gyakorolta a hatalmat. Utóbbiakhoz lokális rablócsapatok is csatlakoztak, s a köztársaságiak és a kommunisták ellentéte is kibékíthetetlen volt.

Koch István, aki naplószerűen örökítette meg missziós éveit, 1904-ben született Zágrábban és 1989-ben halt meg Tajvanon. Egy olvasmányélmény hatására már fiatalon jezsuita misszionárius akart lenni, s a középiskola befejezése után belépett a Jézus Társaságba. A szegedi

egyetem, majd a pécsi noviciátus után 1933-ban pappá szentelték. Már a következő évben Kínába került, evvel élete nagy álma teljesedett be. 1937-től Támingban folytatta a missziós munkát, s tíz év múlva az utolsók egyikeként hagyta el azt. 1953-ban kiutasították Kínából, ezt követően Makaón és Hongkongban tartózkodott, 1956-tól pedig Tajvanon vidéki misszionáriusként élt haláláig. A Kínában tartózkodó magyar misszionáriusok tevékenységének felderítése az 1990-es évektől vált lehetővé; Vámos Péter foglalta össze az evvel kapcsolatos legfontosabb ismereteket, Koch István naplójának sajtó alá rendezése is az ő munkája. A feljegyzések érdekfeszítő képet adnak többek között a misszió ellehetetlenítéséről és megsemmisüléséről.

*

1944-ben a támingi japán csapatok átadták a városi hatalmat a hozzánk hű kínai alakulatoknak, de egy laktanyában még maradt helyőrségük. A környéken azonban kínai (kommunista) gerillák tartózkodtak, akik később a Népi Felszabadító Hadsereg, másként az előbb említett Nyolcadik Gyalogos Hadsereg nevet vették fel, s csellel mindenfelé kiterjesztették a hatalmukat. Kína északi része egyébként is a kommunisták területe volt. Ezzel szemben a nagyobb városokban japánok állomásoztak, a hozzájuk csatlakozott kínai segédcsoportokkal. A napló kitér az uralkodó zűrzavaros állapotokra, az árulásokra és a harci erőszakra. Mivel a megszállókat folyamatosan szorították ki az ország területéről, a janicsárok is feladták a várost – közülük néhányan a vörösökkel tértek vissza, Koch István megállapítása szerint –, s a két részből álló Császári Segédhaderő elhagyta azt. Elvonulásuk előtt a japán parancsnok bocsánatot kért a lakosságtól, hogy védelem nélkül hagyja őket. A kivonulókkal három magyar páter is elment, akik úgy érezték, hogy a megszállókkal tartott szorosabb kapcsolatuk miatt a vörösök bosszúját váltanák ki. A városban ezt követően ideiglenes polgárőrség, városi tanácsféle alakult. A hatalmi vákuumban szabad fosztogatás kezdődött, a nép megtámadta a középületeket, s a különböző helyekről érkezők összevesztek a könnyű prédán. A kommunista csapatok csak akkor jelentek meg, amikor üzentek értük, hogy szabad a város. Az általuk létrehozott hatóság eleinte biztosította a vallásszabadságot, de hamarosan agitációba, a nép átnevelésébe kezdtek, s az egyik célpont éppen a misszió lett. A szavak támadását pedig hamar tettekre váltották.

Mindez a napló feljegyzései szerint a következőképpen ment végbe. 1945. május 15-én, miután az utolsó japánok is elhagyták éjszaka a várost, majd megérkeztek a vörösök, új időszámítás kezdődött Támingban. Egyrészt a két esemény között a helyi lakosok egy része megszabadította a missziót telefonvezetékeitől, a póznáktól, a huzaloktól és az elektromos gépektől. Majd a bevonult csapatok vezetői, miután a szervezetlen rablást megakadályozták, szinte azonnal megkezdtek az átnevelést. Tevékenységüket a falusi és a városi lakosság egymás ellen fordításával kezdték, becsődítve a falusiakat a városba annak látására, milyen fényűzően élnek ott az emberek. Már ekkor tömegesen menekültek el a helyiek otthonaikból. Koch István úgy látta, a felszabadítás abban mutatkozott meg, hogy eltűnt egy réteg az utcákból, s az árúk az üzletekből. Utóbbi azonnal kiváltotta a vörösök hajszáját az árurejtegetők ellen. „A győzők csak két embercsoportot ismernek: azokat, akik benne vannak a szervezeteikben, és azokat, akik kívül állnak. Az előbbinek megvan minden joga, az utóbbiak minden jogon kívül állnak.” Rövid időn belül mindenki a szabadságról és az egyenlőségről beszélt, de persze mást és mást értettek e kifejezések alatt – ha értettek valamit egyáltalán –, s aki a „diadalmas győzők” véleményét nem osztotta, az csak fasiszta és reakciós lehetett. Mindezt egy Magyarországtól sok ezer kilométer távolságra élő, az 1945 utáni hazai propagandáról mit sem tudó szerzetes vetette papírra!

A bevonulás után Támingban alakult egy direktórium, amelynek a városon belül mind a négy terület alá volt rendelve. Az új hatalom egyik következménye az lett, hogy hirtelen minden utca megalakította a maga hasonló szervezetét, és színleg vagy haszonlesésből a maga által elképzelt, ellesett vörös viselkedést vette fel. Az egyes negyedek azonban nem voltak egyenrangúak, például a Keleti utca környéke, amelynek területén a misszió feküdt, éppen emiatt saját hatalmukon belül is fertőzöttek számított. Ezért részben a többieknél agresszívabb hangot használtak az itt lakók a misszióval szemben, másfelől azonban a misszionáriusoktól kértek „kölcson” egy-két puskát, mert fegyverük csak gyéren volt; mindkét akció megtépzott helyzetük megerősítését szolgálta. Az időlegesen elkért tárgyakat természetesen soha sem kellett visszaszolgáltatniuk. A legfőbb helyi hatalom, a direktórium vezetője a korábbi mandarin lett, aki az oszd meg és uralkodj ősi elvét igyekezett megvalósítani. Hatalmi villongások voltak a vezetők között is, miközben kifelé, híveikkel és ellenfeleikkel szemben egyaránt erőszakot alkalmaztak. Akik a misszióhoz kötődtek, vagy szemben álltak a ve-

zető testülettel, ha nem menekültek el, semmiféle feltűnő viselkedést nem tanúsítottak.

A falusi, de a városi lakosok egy részét ugyancsak megzavarta a vörösök „szabadság és egyenlőség” szlogenje. Ezért azonnal részesülni akartak mindabból, amitől – a vörösök szerint – korábban el voltak zárva. Kiszemmisztetés alatt persze elsősorban a magántulajdon hiányát – és nem például az iskolázottságát – értették, akcióik tehát mások anyagi értékeinek megszerzésére irányultak. Evvel azonban akadályozták a különböző vörös alakulatok, egységek hasonló terveit, annak ellenére, hogy azok szavakban mást állítottak. Így aztán a felizgatott lakosok, valamint a vörösök különböző csoportosulásai egymást kijátszó játékokba kezdtek a prédából való részesedésért. Prédának számított minden személyes tulajdon, így a misszió anyagi értékei is. Meg kell állapítani azonban, hogy volt bizonyos egyenlőség, ugyanis az (irányított) akciók kínaiakra és külföldiekre egyaránt lesújtottak. Javik elkobzását sokszor népitélet is kísérte, amely szélsőséges esetben a megvádolt kegyetlen kivégzésébe torkollhatott. Október 3-án Koch Istvánt az egyik vörös csoportosulás elfogta, s egy támingi kényszerlakhelyre kísérte, avval az ürüggyel, hogy mohamedán népitélet elől akarják megvédeni; valójában a misszió felügyelet nélkülségének elérése volt a céljuk.

*

A misszió területén volt egy tó, amely a mellettük lévő egyik utca szervezetének vádjai szerint nem a misszióhoz tartozott, hanem hozzájuk.

Ezért azt követelték, hogy a páterek fizessék meg annak a búzának az árát, amely sok-sok éven át a tó területén termett volna. Ez a követelés azonban még az akkori viszonyok között is igen gyermekes volt, senki sem vette komolyan. Csakhogy a misszió vagyona öt másik

A Támingi-tó a 20. század első felében

utca is igényt tartott, ám a népitélet felelősségét senki sem akarta magára vállalni. Ezért egy közeli települést kerestek erre a célra, amely viszont az egész missziós tulajdont magának akarta. Az erők ilyen kiegyenlítődése időleges egyensúlyt ho-

zott avval, hogy a várható értékek 60%-a a településé, 40%-a pedig a városon belüli utcáké lesz. Október 5-én azonban Koch Istvánt váratlanul szabadon engedték, sőt fegyveres kísérettel vitték vissza a misszióba. Ott tudomására hozták, hogy most a vörösök tettek neki egy kis szívességet, ha pedig majd a nemzeti csapatok lesznek Támingban, ő tegyen ugyanilyen szívességet nekik.

A szabadságának visszaszerzését követő napok azonban a misszió anyagi javainak nagymértékű széthordását hozták. Október 7-én a misszió „látogatói” elvitték azt a gabonát, amivel az iskolai tanítókat akarták kifizetni. Nyolcadikán a mandarin emberei leltárt készítettek annak felmérésére, hogy mi található a falakon belül (hasonló lista később még többször készült). Ugyanezen a napon megvádolták a missziót, hogy nincs tekintettel a náluk dolgozó műhelybeli munkások jogaira. Az evvel kapcsolatos tárgyalás csak porhintés volt, s azt a célt szolgálta, hogy legyen precedens az értékek eltulajdonítására. „A gyűlés maga nagyon szenvedélyes modorban folyt le. Lehetetlen részletesen leírni. Csaknem minden szavunkat egyszerűen letorkolták. Diktáltak leplezetlen diadallal, kárörömmel és ádáz gyűlölettel. Kínában ez szokatlan stílus.” Mivel nyilvánvaló lett a megsemmisítésre törő szándék, a misszió tagjai megkezdték lassan a menekülést más vidékekre. Kilenvedikén kezdődött a műhelyek és a lakások, cellák kifosztása, tárgyainak elhordása több hullámban, amíg volt valami mozdítható. Az egyik rendőrtiszt minden gátlás nélkül felpróbálta a naplóíró bőrcipőjét, megjegyezte, hogy nem is rossz, aztán nevetve továbbállt. Az erőszakos fosztogatás a következő napokban a betegteremre, a raktárra, a kápolnára, a nővérek szobáira, a zárdára, a könyvtárra is kiterjedt. Az elvitt, latin betűs könyveket az utcán összetépték, csak a kötéstáblát tartották meg „notesz-táblának”. A nap betetőzéseként a városfalon kívüli zárdaházban lakó, a missziós iskolában tanuló árvák közül a polgárőrök a nem helybelieket meggyalázták – azért őket, mert a helyi hozzátartozók vádjaitól tartottak. Ez a támadást olyan nyilvánvaló gáztett volt a Vörös Hadsereg és a helyi hatalomra nézve egyaránt, hogy a mandarin pénzbeli kártérítést ígért és (cserébe) titoktartást kért.

A rablások koreográfiája különben így alakult: a misszió területét előzönlötték a különböző látogatók, akik nézelődés céljával jutottak be, aztán mindent magukkal vittek, amit tudtak. A misszió tagjai riasztották ugyan a közeli polgárőröket, akik elküldték a „látogatókat”, miközben ők is magukkal vittek ezt-azt. Hamarosan a zárdába költözött a városi börtön, ahol ezt követően minden elrejtett holmit megtaláltak, fel-

törték a gyógyszerterát és teljesen kiürítették. A nép eközben zúgolódt, mert csak a bútorok közül válogathatott. Október 14-e után a direktórium átvonuló katonákat vezényelt a misszió területére; voltak köztük olyan vöröskatonák is, akik nem akartak harcolni tovább saját seregükben. Az idegen erő falon belüli megjelenésének egyik következménye lett, hogy a misszióban tanuló diákokat lázítani kezdték. Hasonló új jelenségként a különböző vagyontárgyakat az egyes utcák, a helyi direktórium vezetése vagy tagjai, illetve a hadsereg közösen áron alul megvásárolták, és az árkülönbséget megosztották. „Lassanként kialakul a meggyőződés, hogy a missziók tódzsangolásának (népítéletének) legfőbb célja, hogy a visszavonuló és hontalanná vált vörös hatóságok eltartását és meggazdagodását biztosítsák ily módon” – kommentálta a jezsuita atya.

A hadi helyzet változása október 28-án az eddiginél is fokozottabb prédálást hozott. A vörösök Táming elhagyására készültek, s a misszió területén a káderek és a polgárőrök hosszan tódzsangoltak. „Míg a kommunista vezetők így garázdálkodnak, a nép a gyülekezőhelyeken idegesen várja, hogy mikor lesz már vége vezetőik »terepszemléjének«. Másfél órai várakozás után ők is előkerülnek, és az emberek megrökönyödve látják, hogy becsapták őket. A terep ezenközben nemcsak megsemmisült, hanem nagyjából le is taroltatott...” Mindennek betetőzéseként megjelentek a Nagy Szellemirtó Gárda tagjai is: „A hatóságok egymás után fogatták el a többi hatóság embereit »privát rablás« címen, valójában irigységből, mert azoknak több jutott.” A misszió szinte végzetes romlását azonban egy (nemzeti) légitámadás hozta, amely bombáival és fegyvertüzével igen nagy kárt okozott az épületekben. És a rombolás láttán a nép segítség helyett „Mint hangyaraj lepi el a ház minden zugát, és viszi, ami még menthető. Az ember szívtelen, ha pogány...” (Persze az elfogulatlan olvasónak meg kell állapítania, hogy bizony, találkozott már megkeresztelt pogánnyal is...)

*

Koch István néhányadmagával hozzálátott a sziszifuszi rendrakáshoz. Nem sokkal később azonban magához rendelte az egyik fő hivatalnok, aki tudomására hozta, hogy a misszió nem fizette meg az évi adót, s kérdőre vonta: milyen példát mutatnak evvel a népnek? Az adó oka ugyan bizonytalan volt, összege annál magasabb. Koch ezért a sokszoros vagyonszétosztásra és a romos állapotra célzott. Ekkor a Han nevű hi-

vatalnok egy „Ahol vágják a fát, ott hullik a forgács” típusú szentenciát hallatott: „A törött hajónak van még fenéke, és ha az is összetörik, akkor még mindig megvannak a szegek.” Így aztán a misszionáriusok a következő naptól a romokból kimentett értékeiket azonnal árulni kezdték. Nem sokkal később a helyi adóhivatal elismerte, hogy nem kézbesítették ugyan a fizetési felszólítást, mert azt gondolták, hogy lebombázott állapotában a misszió nem tud semmit sem előteremteni, miután azonban felsőbb felszólítást kaptak, kényszerülnek a megállapított összeg kivetésére.

December 1-jén jött hír arról, hogy a nemzeti hadsereg három irányból Táming felé tart, ezért a direktórium a vörös szervezeteket feloszlatta, és menekülésre biztatott mindenkit, akinek volt erre oka. Ezen az éjszakán a misszió még megmaradt egyik épületét ismeretlen személyek felgyújtották. A nemzeti hadsereg offenzívája azonban elakadt, s az elmenekült vörösök lassan visszazivárogtak a városba, ahol azonban a nép bizalma már megrendült bennük, s nem lehetett többé beleerőszakolni őket nagyobb akciókba. Szilveszterkor vonultak be – rövid időre – a nemzetiek. Az új hatóságok jóindulatot mutattak a misszióval szemben, de katonáik ugyanolyanok voltak, mint a vörösök. Pénzt szedtek a néptől, hogy avval kárpótolják a missziót, csak éppen az átadással késlekedtek. Január végén elhagyták a várost, s a misszió megmaradt tagjai is elmenekültek, sok-sok, hontalanságot vállaló lakossal együtt, semhogy ismét a vörös pokolban éljenek. Mindennek betetőzéséül az ismét főhatóság nélkül maradt csőcselék betört a misszióba és befejezte a még megmaradt dolgok pusztítását, valamint széthordását, megbosszulandó a nemzetiek hazugságait.

*

Koch István sem sorolható a kedvtelésből utazgató felfedezőkhöz, bár kétségtelen, hogy elhatározása és érdeklődése találkozott. Naplója mégis életét kiteljesítő munkájának lenyomata, fenti részlete annak támingi vesztése fölött érzett megrendülése és a történetek pontos rögzítése. S ha véletlenül némely vonatkozása rímelve az 1945 utáni évek hazai belpolitikai eseményeire, az csupán a közös emberi viselkedés mozgatórugóival magyarázható.

Buda Attila